

Kapitel 20

Genoplivning af den borgerlige offentlighed som humanioras redning og udfordring

Frans Gregersen

Som den der lukker og slukker (i) dette symposium tilkommer det mig at afsløre hvad der vel knap nok længere kan bevares som en hemmelighed. Vi er alle her i denne bog fordi vi indgår i Kirsten Hastrups projekt som går ud på at genoplive humaniora som en aktiv skabende kraft i samfundet. Lad mig da begynde med en slags tale for værtinden.

1. sats: Til Kirsten, *allegro con brio*

Tak for invitationen som vel kom allerede i og med din nye bog *Viljen til viden*. De temaer du slår an dér, er de temaer som har struktureret symposiet og dermed denne bog og det vil da være rimeligt at begynde med et ultrakort resumé af hvad vi efter min mening alle kan lære af *Viljen til viden* for så småt at nå frem til hvor jeg gerne vil tage forbehold og forsøge mig med alternative analyser.

Viljen til viden tager udgangspunkt i en særlig slags krise for humaniora, humanisternes egen tvivl:

Det mest tragiske er imidlertid ikke, at skiftende ministre, folkeforførere og andre har betragtet den humanistiske forskning som en overflødig luksus, man kun opretholder af hensyn til en døende elite, ligesom Det Kongelige Teater og Statens Museum for

Kunst. Det værste er, at humanisterne selv har mistet fornemmelsen af at bidrage til en helt afgørende fornyelse af det tankeberedskab, som også politikere må trække på, hvis de vil skrive ny historie. (Hastrup 1999: 205)

Det var diagnosen. Men fortvivler ej, kuren er nær:

Som jeg håber at have sandsynliggjort, er det humanistiske projekt så levende og nødvendigt som nogen sinde. Vel er renessancen forbi, oplysningen delvis afsluttet, romantikken lettere støvet og selv moderniteten afkræftet. Men arven fra disse epoker ulmer som skjult energi i en stadig livsvigtig udforskning af *humanitas*, som både et felt og en historie, et vilkår og et potentiale. Tiden er faktisk kommet til at se i øjnene, at naturvidenskab, teknokrati og instrumentalitet ikke kan skabe ny historie af sig selv; den humanistiske videnskabelighed må påkaldes, hvis historien skal have menneskelige dimensioner. Det fordrer først og fremmest, at humanisterne selv tror på, at det nytter, og dernæst, at de kan overbevise resten af samfundet om, at nytte ikke kun er instrumentel men også ekspressiv. Ved at sætte nye forestillinger i omløb ændres mulighedernes rum, også for naturvidenskab og teknologi. (Hastrup 1999: 301)

Formuleringen står som en del af slutordene, konklusionen på den lange lystrejse som læseren har gennemført med forfatteren som veloplagt guide (eller druide). Jeg fortolker bogens budskab sådan at de humanistiske videnskaber (og det gælder vel særlig antropologien), i og med at de fremstiller mindre kendte helheder, afnaturaliserer nutiden så fremtiden kan tænkes anderledes – og dermed kan blive anderledes.

2. sats: Grønbech-linjen i dansk humanistisk videnskabsteori, andante

Dette er et synspunkt som har mange fortalere. De udgør tilsammen hvad jeg kalder den Grønbechianske forskningstradition i humanistisk videnskabsteori (efter Vilh. Grønbech). I dansk tænkning om humaniora er traditionen fornemt repræsenteret af Ebbe Spang-Hanssen (Spang-Hanssen 1990). Ifølge Spang-Hanssen er der en linje fra den filologiske renaissance med Erasmus som hovedperson til moderne humaniora:

Siden har denne gode humanisttradition bredt sig til mange andre fag end netop de klassiske studier – til historiske, arkæologiske og sproglige studier af alle mulige kulturer. Den er i høj grad blevet raffineret i tidens løb, men nogle af de helt væsentlige karakteristika er forblevet de samme: videnskabeligheden består for en stor del i den meget nøje vurdering af alle detaljer i deres rette sammenhæng. Det er blevet sagt, at metoden især består i den uhyre respekt for empiri: man prøver på alle måder at sikre sig, at hver detalje er ægte, dvs. virkelig stammer fra den omhandlede kultur, og man gør alt for at placere hver detalje rigtigt i kulturmønstret. Til gengæld er man meget tilbageholdende med en større teoridannelse.

Og lidt længere nede hedder det:

Og her er vi ved noget af det, der på afgørende vis skiller den humanistiske forskningstradition fra den naturvidenskabelige: endemålet for den humanistiske beskrivelse er oplevelsen af en virkelighed i et givet tidsrum. Vi siger, vi forstår, når vi kan se hele situationen for os. (Spang-Hanssen 1990:119)

Kirsten Hastrup adskiller sig fra dette velskrevne portræt af humaniora på to måder. Dels placerer *Viljen til viden* den rationalistiske oplysningstids store klassifikationsprojekter centralt i billedet af humaniora, dels lægger Kirsten Hastrup større vægt på teoridannelser. Teorier er til at tænke med og skal gøre det humanistiske projekt både mere slidstærkt og mere dybtgående end almindelig undren eller forbløffelse: 'Teorier er' siges det 'simpelthen sætninger, som foreslår særlige fortolkninger af verden, og som i deres natur både transformerer og reducerer den virkelighed, de drejer sig om' (s. 192). Teorier synes således internt i humaniora at have samme funktion som humaniora selv tænkes at have i samfundet som helhed.

Lidt længere henne i fremstillingen står der: 'Der er stadig et spørgsmål om sandhed, hvis vi skal leve op til en eller anden form for realistisk ambition, uden hvilken vi næppe kan have nogen videnskab. (...) Men hvis vi har givet afkald på endelige (...) teorier om verdens indretning (...) så er det klart, at [det at] forstå noget 'rigtigt' ikke er det samme som at nå en fuldkommen sandhed men [at det gælder] om at fremsætte et levedygtigt forslag til, hvordan verden kan forstås her og nu og under denne synsvinkel'. (s. 204)

Teorier er altid teoriudkast som er underlagt en selektionsproces (de skal vise sig levedygtige). Denne proces har formentlig både et historisk og et sociologisk aspekt. Hastrup foreslår således et reflekteret humaniora, men la-

der kontakten til de mange ikke-forskere, som er det potentielle publikum, stå relativt ukommenteret. Dette indlæg skal imidlertid handle om humanistiske forskningsresultaters virkning i det store kredsløb og jeg er derfor henvist til at fortolke. Og det gør jeg så nu: Formuleringerne peger, trods vigtige akcentforskelle, samme sted hen. Både Kirsten Hastrup og Ebbe Spang-Hanssen opfatter forståelsen af, og indlevelsen i (afstanden mellem det velkendte og) det fremmede som humanioras særlige opgave og virkemåde. Fremstillingsmæssigt peger det på *den store samlede syntese* ('hvordan verden skal forstås') som den humanistiske forsknings mål, hvad enten syntesen gives form af en skildring af en forgangen epoke eller en yderst nutidig kultur.

3. sats: Et eksempel, menuetto

Hvordan kan sådan en skildring der viser os en anden verden så vi kan se den for os, tage sig ud?

Ensformig og regelret gaar Dagene, gaar Aarene indenfor Klosters Mure. Endnu er det mørk Nat, da Sakristanens Klokke ringer og den af Brødrene, der har Tur som 'Vækker', gaar rundt til Sovestuerne – eller til Cellerne, hvor saadanne har afløst de oprindelige fælles 'Dormitorier' – og vækker til Morgenbøn; hans 'Benedicamus Domino' og de søvndrukne Svar 'Deo Gratias' lyder ensformig ned ad Gangenes dunkle Stilhed. Faa Minuter efter – man sov, ialfald oprindelig, med Klæderne paa til Værn mod Kødets Fristelser – er Paaklædningen og det kortfattede Toilette fuldendt, – 'Er din Sjæl smudsig', lyder Indskriften paa det fælles Vaskested, 'hvad hjælper det dig saa at to dit Ansigt?' – , og nedad de fliselagte Gange klapper saa i Mørket Skridt, fantastisk tegner sig i det blafrende Fakkellys de tunge, formløse Kutteskikkelser med den spidse Hætte slaet op over Hovedet, og nu gaar

det – endnu søvntungt, med tom Mave og kuldeklaprende Tænder – i Procession ned ad Korsgangen, der aabner sig i Buer ud til den firkantede Klostergaard, over i den mørke, kolde Kirke. (Vedel 1911:30)

Selve fremstillingen er, som i det lille afsnit her, klinisk rensat for kildehenvisninger men bagest i bogen findes 'Henvisninger og Noter'. Her står om denne passage flg.:

For Klosterbygningens Vedkommende er særlig benyttet Schloesser: Die Klosteranlage des frühen Mittelalters, Lenoir: Architecture monastique, Paulus: Die Cistercienserabtei zu Maulbronn og samme: Die Cistercienserabtei Bebenhausen. Den daglige Gænge er skildret efter de gamle 'Regulae' og 'Consuetudines' (Benedicti Regula ed. Wölfflin, Consuetudines Cluniacenses (Dacherii Spicilegium 1661 IV), Consuetudines monasticae I-II 1905 ... etc.

(Vedel 1911: I)

Ved at skille skildring fra kilde(angivelse) får Vedel en særlig frihed. Det påfaldende ved denne skildring er nemlig ikke bare, men også, at: 'sådan skriver man ikke mere'. Det påfaldende kan måske uddybes ved en tekstanalyse. Hvilken teknik er der brugt her, hvilke greb benytter professoren i litteraturvidenskab?

Selve bærebølgen er, som så ofte i episke former, kronologisk. Vi følger dagen fra den begynder. Men just i selve dagenes monotoni ligger fremstillingens dilemma. For den datidige bevidsthed var det hele rutine, velkendt, ikke 'værd at skrive hjem om'. Men det er præcis hvad Vedel er nødt til hvis han skal *bring it home to his readers* hvordan det var at være bag klostermure. Heraf følger imidlertid tekstens perspektivspring, den er nødt til både at være dør og hér. Dør, i datiden: latin og indforstået rutine; hér, og i nutiden: danske oversættelser og alvidende forklaringer.

Først har forfatteren anbragt en indgangs-bøn, formuleret med en virtuos brug af gentagelse som ikonisk fremvisning af det der beskrives. Parallelstillingen af årene og dagene viser hvordan dage bliver til år. På overfladen får vi en kronologisk gennemgang af en dag men da alle dage ligner hinanden er der ikke noget spørgsmål om repræsentativitet: sådan er dagene, sådan er årene. Den alvidende fortæller sætter så scenen ('Endnu er det mørk Nat') og det spidsstillede adverbial svares af den adverbelle ledsætning ('da ...'). Imidlertid brydes vores da-og-der-fornemmelse af nødvendigheden af at springe til dansk for at forklare om en særlig funktion, som behørigt sættes i anførselstegn: 'vækkeren'. Dernæst kan Vedel parentetisk indskyde en historisk udvikling fra sovesale til celler og kan så nøjes med at citere sine kilders latin for igen at få frembragt læserens fornemmelse af at være der selv. Atter får vi en historisk udvikling i indskud og atter bliver fortælleren nødt til at oversætte; naturligvis var indskriften ved vasken ikke på dansk. Nu kommer så den levendegjorte reportage fra processionen som karakteristisk springer fra iagttagers blik udefra ('fantastisk tegner sig i det blafrende Fakkelys...') til den med-vidende klosterbroders indefra ('med tom Mave og kuldeklaprende Tænder') og vi når via en nødtørfvig arkitektonisk redegørelse over i kirken.

4. sats: Strukturalistisk humanisme, presto

Det kan næppe gøres bedre, denne blanding af indefra, udefra og ovenfra, skræddersyet til et dannet publikum i århundredets begyndelse. Og alligevel virker det antikveret – som videnskab. Parallellen mellem datidens litteratur (opdagelsen af det multiperspektiviske sprog) og dette stykke videnskabelig prosa virker mere slående end ligheden mellem Vedels historisk skrivning og moderne historievidenskab. Det kan skyldes at selve Vedels program, antydet i

undertitlen 'Et Forsøg i Kulturpsykologi', ikke herhjemme førte til en litterær historieforskning med bevidsthedsformer som objekt (bortset altså fra hans samtidige Grønbechs forsøg på religionshistoriske synteser). Men det skyldes nok snarere at begrebet om videnskab er blevet indskrænket. Det er strukturalismen der har sat sig på tværs i humanismens univers, univers, univers; den har sat sig på tværs.

I Ebbe Spang-Hanssens fremstilling står strukturalismen som en indrømmelse til naturvidenskabens idealer og han viser dermed hvordan skellet mellem idiografisk humaniora og nomotetisk naturvidenskab spiller en normativ rolle i baggrunden af fremstillingen (Spang-Hanssen 1990:124f). Og strukturalismen er da også eksplícit en udfordring af den historistiske skildrende humanistiske ... ja skal vi kalde den 'videnskab' har vi allerede taget stilling på forhånd.

Den klareste modstilling af de to retninger findes vel hos Hjelmlev i *Omkring Sprogteoriens Grundlæggelse*.

Paa forhaand skulde den sætning synes at maatte have generel gyldighed, at der til ethvert *forløb* svarer et *system*, gennem hvilket forløbet lader sig analysere og beskrive ved hjælp af et begrænset antal forudsætninger. Ethvert forløb maa antages at kunne anskues som sammensat af elementer af et begrænset antal, der stadig kommer igen i forskellige kombinationer. Disse elementer maatte da paa grundlag af forløbsanalysen kunne ordnes i klasser med ensartede kombinationsmuligheder, og der maatte videre paa grundlag heraf kunne opstilles en almindelig og udtømmende kalkyle over de mulige kombinationer. En saaledes anlagt historie maatte fra det blot primitivt skildrende stadium stige til en systematisk, eksakt og generaliserende videnskab, i hvis teori alle begivenheder (mulige forbindelser af elementer) er forudset og betingelserne for deres realisation fastlagt.

Det synes ubestrideligt, at saa længe den humanistiske videnskab ikke har efterprøvet denne sætning som arbejdshypotese, har den forsømt den fornemste af sine opgaver, den nemlig, at søge humanismen konstitueret som videnskab. Man bør gøre sig klart, at for skildringen af humanistiske fænomener staar valget imellem digtning og videnskab; mellem paa den ene side digterisk behandling alene som den eneste mulige, og paa den anden side digterisk og videnskabelig behandling som to koordinerede beskrivelsesformer. Og at valget staar paa det her angivne punkt, i gennemprøvnin-gen af tesen om et system bag forløbet. (Hjelmslev 1943 (1993): 10)

Min tese er nu at Kirsten Hastrup såvel som store dele af humaniora legitimerer humanistisk forskning ved at henvise til dens helhedsskildrende 'digteriske' Grønbechianske tradition og dens funktion som bevidsthedsdannende og virkelighedsforandrende mens den faktiske humanistiske forskning er blevet fundamentalt ændret af og gennem strukturalismens opkomst og udfordring. Skellet går nu ikke længere (blot) mellem humaniora og naturvidenskaben men ned gennem humaniora. Det har både at gøre med forandringer i selve (især visse af) de humanistiske videnskabers måde at fungere på og med deres forhold til grundlæggende produktivkræfter i moderne eller rettere senkapitalistiske samfund at gøre.

5. sats: To slags humaniora, rondo capriccioso

Strukturalismen var det instrument der skulle til for at etablere de moderne professionelle humanistiske videnskaber som internationale forskningsfora som på tværs af sprogskel satte sig for at udforske sproget gennem en reflekteret analyse af sprogene. Det forudsatte efter grundlæggerens mening en sprogteori der ryd-

der op i den overleverede tradition. Det kan ses som strukturalismens stadig levende udfordring til sprogvidenskaberne at det endnu ikke er lykkedes at skabe en teori der opfylder Ferdinand de Saussures oprindelige krav om at redegøre præcist for *det lingvisten gør*. Vi sprogforskere ved tilsyneladende stadig ikke hvad vi gør (og må derfor være tilgivet).

I og med at strukturalismen alt efter ens perspektiv tilføjer et systematisk synspunkt eller erstatter et altovervejende historisk med et systematisk, skifter den humanioras erkendelsesinteresse på en måde så de humanistiske strukturalister bliver nøjagtig lige så uforståelige på deres eget felt som naturvidenskabens professionelle. Den overvældende folkelige interesse ligger på det sprogvidenskabelige felt i korrekthed og etymologi i denne rangorden; det er de to dårligst teoretiserede områder inden for sprogvidenskaben – og det er ikke tilfældigt. Til gengæld kan jeg ikke forestille mig nogen større folkelig interesse for det vi faktisk ved noget om, nemlig syntaks og semantik, typologi og sprogforandringer. Men det har overhovedet ikke generet hverken forskere eller forskning for dens anvendelse er meget mere indirekte – når vi ser bort fra sprogteknologien – som dog netop i denne sammenhæng er meget vanskelig at overse.

Ebbe Spang-Hanssen og Kirsten Hastrup synes ud fra mit ståsted at være enige om væsentlige opgaver for humaniora. Det forekommer mig at de begge placerer sig nærmere den historisk-romantiske tradition end den strukturalistiske i deres definition af humanioras nytteværdi. Ebbe Spang-Hanssen skriver i *Kulturblindhed*, der som bekendt har undertitlen – 'Et forsvar for de humanistiske studier':

Man kan godt sige at det mest af alt er det humanistiske studier går ud på: at arbejde med vores forhåndsindstillinger, således at vi kan få en bedre og rigere oplevet verden – eventuelt også ved at opfordre os til at lave

noget om på det vi ser. Det drejer sig selvfølgelig ikke kun om forhåndsindstillinger til kunsten, men om vores forhåndsindstillinger til tilværelsen. (Spang-Hanssen 1976: 48)

Denne selvfølgeligelige sammenstilling af kunst og tilværelse er født af romantiske ideer om dannelse. Pointen er at legitimiteten består i at fremkomme med forskningsresultater der muliggør at der kan tænkes nyt, at der kan tænkes ud over det givne. Det er en rolle vi kender vældig godt fra humanioras eget objekt, nemlig fra poetikken bag den psykologisk-realistiske roman. Størrelsesordenen kan naturligvis variere. Balzac skrev da han fik ideen om at koble sine indtil da enkeltstående værker til en omfattende fremstilling af menneskene og deres livsverden under restaurationen, følgende til sin veninde Madame Hanska:

I Sædestudierne skal alle virkninger af de sociale tilstande vises. Jeg vil skildre alle situationer i livet, alle fysiognomier, mandlige og kvindelige karakterer, alle måder at leve på, alle erhverv, alle sociale lag, alle franske provinser, barndommen, oldingevalderen, den modne alder, politik, retsvæsen og krig – intet af alt dette skal blive glemt.

Når det er sket, når det menneskelige hjertes væv er klarlagt tråd for tråd og samfundshistorien skildret i alle dens forgreninger, så er grundlaget skabt. Så kommer næste lag, de Filosofiske Studier. Efter fremstillingen af virkningerne, skal beskrivelsen af årsagerne følge. (Balzac: *Lettres à Madame Hanska*, ed. Pierrot, Paris 1967, bind 1, s. 269ff, her citeret efter Eric Danielsen: *Guldets satan*, s.99f)

Hvis det er rigtigt at Balzacs program for en romancyklus svarer fuldstændigt til et program for den ideelle humanistisk forskning kan man spørge generelt om forholdet mellem kunst og

videnskab. Kirsten Hastrup svarer da også på s. 286 som indledning til et længere Kierkegaard-citat at: 'vores videnskabelige virksomhed [er] at betragte som en indgriben i samme verden og en omsætning af den i livfulde beskrivelser af det mulige, det forhåbentlige. Vi skal ikke blot gengive verden, som vi ser den, men som digteren investere vores menneskelige erfaring i udtrykket' (Hastrup 2000:285).

Vender vi tilbage til Valdemar Vedel ville den givne skildring formentlig opfylde en del af kravet nemlig om at anskueliggøre en anden livsform – men netop derfor ville den virke forældet. Den ville have overbetonet fremstillingsdelen på bekostning af refleksionen. Det er jo nemlig det grundvilkår som adskiller Vedel og Hastrup, at den hermeneutiske proces i mellemtiden er blevet om ikke direkte mistænkeliggjort, så anfægtet. Ser man på nutidige skildringer er der kun ganske få der skriver så literært forfined som Vedel. I bedste fald levedegør fremstillingen hos dem i stedet en helt anden, og for Vedel forudgående, del af forskningsprocessen nemlig selve sandhedsbearbejdningen, sandhedskonstruktionen.

Vægten ligger ikke på resultaterne, for de er anerkendt foreløbige, men på metoden, den der for Vedel var så sekundær at den lå gemt i forholdet mellem skildring og de med petit satte og bagest i bogen gemte noter. Moderne historiefremstillinger forholder sig – med forbehold for alle *sweeping generalizations* – meget mere diskuterende og reflekterende til kilderens udsagnskraft og synes dermed at insistere på at mistænkeliggøre deres egen fremstilling – hvorved man paradoksalt nok kan fremstille det der så i sidste instans alligevel hævdes, som så meget desto mere indiskutabelt. Vi er blevet meget mere optaget af hvad vi *ikke* ved, end at give et bud på hvordan det hele kunne have set ud.

Eller vi skriver måske op imod de helhedsbilleder som Vedels generation konstruerede, for at rive dem ned?

6. sats: Videnssociologiske fedtefinger, grave

De krav Hastrup og Spang-Hanssen stiller til humaniora, hænger så vidt jeg kan se snævert sammen med deres implicite videnssociologiske udgangspunkt, det der har givet dette indlæg titel. For dem begge synes det givet at der findes en borgerlig offentlighed som sætter samfundets videre udvikling til debat og at det er den diskussion humanisterne kan og bør blande sig i. I forhold til Gregersen og Køppe (1985) er det påfaldende at Kirsten Hastrups grundbog i humaniora savner et kapitel om videnssociologi. Humaniora bestemmes – som det også sker både i vores bog og i *Til glæden* og begge steder i eksplicit tilslutning til Sven Eric Liedman – med uddannelsessystemet som praksisfelt og dette praksisfelt indplaceres mere eller mindre stiltiende som en (væsentlig) del af den borgerlige offentlighed. Deraf følger at de virkemidler som er anerkendt effektive i den borgerlige offentlighed, kan benyttes til at opnå det som humaniora skal opnå, nemlig at påvirke meningsdannelsen – forestillingerne i samfundet.

Denne tankegang er et ægte barn af 68 i og med at den borgerlige offentlighed i almindelighed og den universitære i særdeleshed såsom fristeder for den kapitalsubsumption som ellers med energi og overbevisning blev afsløret som universel.

Der var – og er – en særlig uskyld over alle vores marxistiske analyser fra dengang idet vi stort set alle som én forudsatte at lønformsmystifikationen, nemlig det forhold at den inddragne merværdi som anvendes til at fremme totalkapitalens formål gennem statsmagten, ser ud som om den hæver modtageren op over alle klasseinteresser, at altså denne mystifikation havde samme karakter som en fortrængning: den ville gå i sin mor igen når den blev trukket frem i analysens dagklare lys. *Not so.*

Vi må nødvendigvis gennemføre to parallel-

le og lige vigtige analyser nemlig af den humanistiske videns anvendelighed og af uddannelsessystemets funktion for at kunne svare på spørgsmålet om hvilke vilkår den humanistiske forskning har at operere under. Det sidste kan selvfølgelig ikke ske her. Jeg henviser til uddannelsessociologien som er endnu et af de humanistiske områder som er stort set fraværende i dansk politisk debat.

Da Simo Køppe og jeg sammen skrev *Videnskab og Lidenskab* i 1984 og 1985 var universiteterne i de nordiske lande ved at blive omstillet fra produktion til den offentlige sektor, nemlig gymnasiet (i form af skoleembedseksamen), til produktion til et langt bredere arbejdsmarked. Som bekendt er der i dag mange humanister der er ansat i det private erhvervsliv. Hvad laver de?

De bidrager til den differentierede arbejdsproces som findes i moderne virksomheder, med især deres kommunikationsfærdigheder og i mange tilfælde også deres analytiske evner. Og rigtig mange af dem der uddannes i de følgende år, vil få den rolle at drive og/eller etablere virksomheder som direkte skaber profit, endda i nogle tilfælde enorme profitter som enhver der har fulgt med i IT-udviklingen vil kunne berette. Ingen skal f.eks. fortælle mig at internettet kan udvikles til elektronisk handel uden den ekspertise inden for æstetik og kommunikation som humanister råder over. Det er ikke tilfældigt at semiotikken, foruden blandt (visse, jeg ved det) humanister, er centralt stof på reklameuddannelserne. Jeg mener kort sagt at enhver seriøs og fremadrettet analyse af erhvervsudviklingen i de vesteuropæiske lande peger på at kapitalsubsumeringen har sat sig igennem i de humanistiske fags objekter for slet ikke at tale om deres mulige anvendelsesområder som bliver mere og mere centrale for profitten. Og så er det jo svært at opretholde sin uskyld; så må man snarere prøve at se helt nøgternt på om ikke den kroniske uskyld hos de offentligt ansatte gymnasielærere og univer-

sitetsforskere altid har været en gigantisk illusion.

En nylig opgørelse fra den ene af det almene gymnasiums to fagkonsulenter i dansk, Benedicte Kieler, viser at 23% af gymnasieeleverne vælger at skrive den større skriftlige opgave i dansk. Dem der har gjort det, har i alt væsentligt skrevet om værker af skønlitterære forfattere. Fagkonsulentens sammenfatning viser hvilket litterært billede af Danmark der opstår i mødet mellem skole og elever: Nr. 1 på listen med 144 elever er H.C.Andersen. Nr. 2 på listen er hak i HCAs hæl med 141 elever – det er Peter Høeg. Nr. 3 er Herman Bang og så falder det hurtigt idet Tove Ditlevsen og Amalie Skram følger med 104 og 101 elever og først derefter kommer Karen Blixen, Panduro og Ribbjerg. Eleverne er blevet præsenteret for de samtidsforfattere Anne Marie Mai nævner andetsteds i denne bog, men de optræder først langt, langt nede på listen.

Hvad fortæller den liste om danskundervisningen og om fagets placering i dannelsesanstalten som helhed: at dannelse stadig er litterær, at eleverne ikke får påduttet nogen kvalitetscensur (så var Peter Høeg vel ikke kommet så højt op?) og at undervisningen, bortset fra Høeg og et par andre nulevere, hovedsagelig fører til historisk beskæftigelse med litteratur om end overvejende rettet mod den overskueligt nære fortid. Det svarer til et skel mellem fagets forskellige dele på universitetet sådan at det almene gymnasium har valgt side og valgt alt det fra som gør faget operationelt uden for gymnasiet, ude i det såkaldt virkelige liv. Faget dansk er således ved at gå midt over i et kommunikationsfag som uddanner kandidater til det private erhvervsliv og et mere tilbageskuende, litterært dannelsesfag som forholder sig helt agnostisk til det begreb som måske mere end noget andet kan forklare kunstens rolle i det moderne samfund. Jeg tænker på begrebet kulturindustri.

Lad mig nævne et par andre tal fra humanio-

ra som er meget mere centrale end det normalt kommer til udtryk. Erland Porsmose har opgjøret udviklingen i museumsindustrien (mit udtryk) i Fyns amt siden 1970. Han finder frem til en forbløffende vækstrate, nemlig en udvikling fra 2 ansatte i 1970 til 40 i 1999. Samlet har museerne i Danmark i dag omkring 1000 akademiske medarbejdere, hvoraf en del dog ikke har forskningspligt (Porsmose 2000: 57f). Det fremgår tydeligt af Erland Porsmoses beretning om denne type virksomhed at den lever under samme konkurrencevilkår som alle andre dele af oplevelsesindustrien. I Danmark hører filmindustrien under Kulturministeriet og skal statsstøttes efter kvalitetskriterier. I USA er det en milliardindustri, i indtjening kun overgået af pornoindustrien. Det er dog kun førstnævnte der hører under Handelsministeriet.

Hvad enten det gælder kunstmarkedet, bogmarkedet, museumsindustrien eller filmindustrien, så skal der tjenes penge og der omsættes varer. Humanistiske forskere og entreprenører indgår i alle dele af dette system og naturligvis kan produkterne under gunstige omstændigheder sætte noget i gang hos modtagerne der måske minder om den fantasirige forestillen sig en anden verden som vi var inde på ovenfor, men vilkårene for det er – for at sige det diplomatisk – ikke optimale.

(Jeg har hørt det brugt som argument for at undervise i litteratur at hvis ikke dansklærerne gør det, forsvinder den. Det er en fascinerende tanke fordi den forudsætter at det at blive undervist i litteratur har samme virkning som at læse den.)

Både blandt humanister og blandt politikere findes en forestilling om at de centrale dele af humaniora er dem der er mindst berørt af strukturalismen og omvendt mest påvirket af hermeneutikken, nemlig de æstetiske videnskaber som angiveligt skulle beskæftige sig med det der er mest unyttigt og derfor forpagter en særlig uskyld. Som forskningsministeren siger:

Der skal også være plads til forskning i Shakespeares verber. Men sandheden er at selv disse uskyldige videnskaber beskæftiger sig med produkter der i stadig højere grad gennemgår en industriel forarbejdning i form af præformering (redigering) før offentliggørelse, intensiv og strategisk planlagt markedsføring og medie-manipulering som til gengæld totalt sættes uden for diskussionen i dannelsessammenhænge. De sociologiske fedtefinger på kunsten har været igennem et så effektivt afrensingsanlæg at ikke engang fingeraftrykene er tilbage.

Vi har brug for en ny, men netop superperentlig, filologi som f.eks. afdækker de forskellige interesser der kun til dels og kun i den mest institutionaliserede produktionsproces, nemlig filmens og fjernsynets, er navngivet og udspaltet i roller og funktioner (producer, manuskriptforfatter, instruktør, fotograf, klipper, etc.), ser på hvordan de former og påvirker ethvert kulturprodukt, uanset om det er en film eller en digtsamling, og medinddrager resultaterne i formidlingen.

I 70'erne udgav Danske Studerendes Fællesråd bogen *Humaniora pensioneret af kapitalen?* som et udtryk for det største mareridt man kunne tænke sig. Det mareridt vi nu oplever, er dog endnu meget værre, nemlig at humaniora kan bruges og bliver brugt af kapitalen, ja, måske lige nu mens du, kære, utrættelige læser har stridt dig helt frem til HER, rykker tættere på centrum i de senkapitalistiske drømmeøkonomier. Vi vil billedlig talt se humanisterne skifte de filologiske studier af Esters bog ud med oprettelsen af Investors bog.

7. sats: Formidlingsformer i en genoplivet borgerlig offentlighed, allegro moderato

Det ændrer i virkeligheden ikke meget på det argument som er baggrunden for hele denne lange udredning: En solid legitimation af humaniora kan nemlig ikke bare ligge i at den er

kapitaladækvat, det er lige så lidt et argument for en kritisk funktion som en eventuel efterløn til humaniora var det. Til gengæld stiller det krav om at humaniora besinder sig på de erhvervsfunktioner som humanister kommer til at udføre i dette århundrede og tager de moralske konflikter i dem op til åben diskussion i forskning og i løbet af uddannelsen. At de er der, er ingen vel i tvivl om. At de også er der i pædagogisk praksis har vi bare forsøgt at fortrænge. Det egentlige objekt for humanioras videnskabsteori bør være hvilken praksisrelation forskeren sætter sig selv i når han eller hun forsker og hvordan den omformes når han eller hun formidler, hvilke tråde der forbinder det stof der formidles med de tråde det er vævet af i studerekammeret.

Den borgerlige offentlighed er nu som før den arena hvor humanioras kritiske potentiale skal indløses. Jeg skal her til sidst kort overveje de forandringer der er sket i den borgerlige offentligheds funktionsmåde som kan have konsekvenser for formidlingen af humanistiske forskningsresultater.

Først et ultrakort uddrag af en aldrig skrevet roman om Ferdinand de Saussure:

Auditoriet har været alt for stort og tomt til de få frysende studerende, der denne sene eftermiddag i 1911 skulle påhøre en forelæsning om noget så eksotisk i dagens Genève som almen sprogvidenskab. Dengang som nu var lingvistik et fag for de få. Kun seks-otte entusiaster sad der i det store træbeklædte og ellers nøgne rum. Bordene var forsynet med huller til de medbragte blækhuse, men en slet belysning af svage pærer tillod kun med nød og næppe de studerende at læse det, de skrev. De seks udvalgte fordelte sig tyst på de umage, blankslidte planker, som allerede mærkbart fortalte, at her skulle lyttes opmærksomt, så opmærksomt at man glemte, hvor dårligt man sad. Lyttes – og skrives. De to aktiviteter var

uadskillelige; hvordan skulle de studerende ellers vide, hvad der var blevet sagt? På domkirkens første slag gik døren fra sideværelset op og en skrøbelig skikkelse indtog katederet – og begyndte straks at tale i præcise og smukt ciserede stavelser. Man kunne stadig høre på professorens udtale, at han havde undervist i mange år i Paris. Indimellem tegnede han figurer på tavlen med et stykke medbragt kridt. Tempoet var normalt langsomt, han tænkte, mens han talte og vidste, at de skulle skrive alt, hvad han sagde, ned. Men når han blev optaget af et problem, et problem, han havde arbejdet med før, men hvor han måske nu kunne skimte en ny løsning, kunne det ske, at taktslaget skiftede. Så blev han hastig, men standsede kort efter op igen. Måske det alligevel ikke var løsningen? Han så ned i sine noter.

Jeg skal ikke trætte læseren med mere men straks påpege at for overhovedet at kunne skrive i sådan en genre – og bemærk at der indtil videre ikke er sagt noget som helst om *hvad* Saussure sagde og hvad det betyder for os i dag – skal forskningen indrettes på en noget anden måde end vi har været vant til. Jeg påpeger det selvfølgelig at det givetvis kan lade sig gøre at finde ud af i hvilket lokale og hvornår på dagen Saussure forelæste, og at lokalet naturligvis så kan besøges på denne tid af dagen. En portner vil givetvis kunne fortælle at det dengang så helt anderledes ud, men vi kan nok få ham til at fortælle hvordan det har forandret sig, etc. Det er lige så selvfølgelig at det ikke er blevet gjort. Det er ikke forskning men journalistik, ville man givetvis hævde.

Vi ved helt præcist hvem der gik hos Saussure da han underviste i Paris, og vi ved at der var i hvert fald de seks studerende til stede ved en eller flere af forelæsningsrækkerne i Gèneve som vi har noter fra. Men vi ved f.eks. ikke hvad det var for en sygdom der gjorde at Saussure måtte holde fri med jævne mellemrum. Vi ved

heller ikke hvem han studerede med i Tyskland. Det er sikkert ikke fordi det ikke kan lade sig gøre at finde tilhørerprotokollerne, der er bare ingen der har gjort det. Og hvorfor skulle vi også vide alt det, *I hear you cry*. Er der bare tale om den uhyre respekt for detaljen, den søgen efter kunstnerisk indlevelse som Ebbe Spang-Hanssen fortæller er karakteristisk for alle os humanister, eller er der mere i det: Er skildringens episke form kommet i modstrid med forskningens problemløsende?

I formidlingen af humanistiske forskningsresultater skal man i tilfældet Saussure ikke alene forsøge at forklare hvad strukturalismen går ud på, for at give dem blandt almenheden der vil læse om det, en fornemmelse af hvori hans enorme betydning for først sprogvidenskab og dernæst humaniora består. Man *kan* også eksperimentere med andre – mere litterære – fremstillingsformer og vil dermed kunne skrive sig ind i en genre der har bredere appel, når længere ud. På den måde kan man – hvis det bliver vellykket og det er langtfra sikkert – nå langt flere, men det er spørgsmålet om de ikke vil være mere optaget af Saussures mystiske sygdom, for at forstå hans såkaldte skæbne, end at forstå strukturalismen.

Mit forsøg på at skrive første kapitel i en Saussure-biografi var nærmest en slags tilbagevenden til Vedels teknik, men man kan også forsøge sig mere i det filologiske råmateriale og udgive en CD-rom med alle de tekster der er blevet skrevet rundt om Saussure, sammen med de – temmelig få – tekster der bevisligt er egenhændige. De kan gengives både i manuskript og i udgivet form så man kan klikke – og klikke – til det hele til sidst alligevel slår klik.

Det karakteristiske ved denne formidlingsform er at den er multiperspektivisk og således lægger råmateriale blot for utallige fortolkninger, samtidig med at den selv leverer flere forslag til fortolkninger. På den ene side taler meget for denne ærlighed: enhver kan selv gå fortolkningen efter og dermed indbyder formen

til kritiske udvekslinger mellem sagkyndige. På den anden side drukner den anlagte fortolkning i forhold til den mindre sagkyndige læser i data – og får således tilsvarende mindre opbakning af afsenders overbevisning. I en vis forstand betegner denne formidlingsform den endegyldige afvikling af det *jugement* som Paul V. Rubow for en menneskealder siden fremhævede som adelsmærket for den kompetente humanist. Humaniora reduceret til filologisk multimediehåndværk.

Men hvilke formidlingsformer står åbne for os når skildringen er for lukkende og ikke lever op til målet om samtidig at give et indblik i refleksionen bag, og filologien fritager humanisten for at give et ægte bud på hvordan og hvorfor noget var på en bestemt måde. Vi undgår ikke at diskutere om der er ved at udvikle sig den samme kløft mellem humanistisk forskningspraksis og anvendelsen som inden for naturvidenskaberne hvor teknologien har fået den i bogstaveligste forstand brobyggende rolle. Hvis der er, har vi brug for forskningsformidlere der hjælper humaniora til at nå ud. Det gælder imidlertid kun hvis vi vil nå helt ud.

Humanister udnytter som det er nu, selv alle muligheder for at formidle inden for radio og dagblade; man kan daglig mødes med fagkolleger fra alle mulige grene af videnskaben ved bare at åbne for P 1 – hvad der under alle omstændigheder kan anbefales. Problemet er bare at P1 netop af samme grund er et aristokratisk foretagende som ikke på langt nær får tag i den del af befolkningen som har allermest brug for at høre om de andre måder at tænke på. Det demokratiske medie par excellence er fjernsynet. Til gengæld synes det at være fjernsynets natur at det – på grund af meget store produktionsomkostninger – kræver meget store seertal. Fint, det er de store seertal vi ønsker at vise de andre måder at tænke på som kan inspirere dem til at skabe en ny virkelighed!

Altså: Hvordan kan humanistiske forskningsresultater formidles i fjernsynet. Også for de of-

fentlige fjernsynskanaler har divisionering og segmentering sat sine spor, begge stationer sender nu en smal kanal og en bred. Det er den brede jeg taler om, dens særlige udfordringer jeg tager op her.

Der findes ganske vist formidling af humanistiske forskningsresultater. Men hvorfor skal den humanistiske viden have form af en quiz (jf. Per Arnoldis i øvrigt fremragende kunstquizzet), en historisk retssag (Piet van Deurs) eller af en omkringstæsende journalist med et kondital på højde med det imponerende tale-tempo, en speedsnakker som tilskærer stoffet så det fremstår som ny alvidende fortællekunst (Claus Hagen Petersen)? Hvorfor kan man ikke forny formidlingen af humaniora så man udnytter den viden vi har samlet i de medievidenskabelige og kommunikationsvidenskabelige forskningsmiljøer om hvad der virker, hvad der *skaber* spørgsmål hos seeren i stedet for at komme dem i forkøbet med vores svar.

De krav vi på baggrund af ovenstående kan stille kan deles i to:

Vi skal for det første tilfredsstille det narrative begær. Det gør skildringer i kraft af den realismekontrakt som samtidig sikrer genkendelighed og forståelighed og dermed befordrer indlevelse.

Men vi skal også sørge for at dyrke den reflektive skepsis der kontinuerligt og insisterende spørger: Hvor ved vi det fra? Svaret på dette spørgsmål er samtidig en løsning af det aktuelle *evidensproblem* mens svaret på spørgsmålet: Kunne der ikke tænkes andre forklaringer end den givne? kunne kaldes en løsning af det aktuelle *abduktionsproblem*. Er der faktisk sluttet til den bedste forklaring?

En bearbejdning af begge sider af den moderne forskning vil stille krav til forskningsformidlingen om at produktet skal fascinere fra starten og samtidig, eller med jævne mellemrum, også vække til eftertanke ved at blotlægge så meget som muligt af den kildesituation (evidens) og de slutningsprocesser (abduktion)

der ligger bag det ellers realistisk formidlede resultat. En sådan bekræftelse og jævnlig undergravning af realisme-kontrakten mellem seer og producent kan knytte an til postmodernistiske forbilleder som Italo Calvino (*Når en vinternat en rejsende*) eller dokumentarister som den tidlige Per Olov Enquist (*Sekonden og Baltutlämningen*).

For anskuelighedens skyld følger her seks forslag til forskellige typer af udsendelser. Bedes programsat på DRI.

1. Reportagen: Kulturindustri eller The Making of a Blockbuster

Komparative studier i hvordan kulturprodukter bliver udviklet og gennemprøvet før de bliver sluppet løs på det købende publikum. Med udgangspunkt i den scene fra Robert Altmans *The Player* hvor forfatteren præsenterer sin ide for producenten sammenholdt med klippet senere fra den film det så bliver til, skulle udsendelsen følge hvordan f.eks. Melissa Banks's bestseller *The Girl's Guide to Hunting and Fishing*, som selv tematiserer redaktørens arbejde i et stort forlagshus, blev til, og sammenholde det med hvordan film bliver afprøvet på et indbudt publikum og evt. ændret bagefter. De amerikanske forhold skulle så kontrasteres med de nordiske for at man kunne se i hvilken grad der er tale om rutiner som også bruges herhjemme. Fascinationen ligger i at tematisere velkendte produkter på en ny måde.

2. Portrættet

Den engelske forsker Colin Renfrew er almindelig anerkendt som en banebrydende arkæolog. Gennem interviews med elever, kritikere og kolleger kunne man tegne et portræt af hvordan en forsker arbejder, hvilke betingelser han har haft og hvilke resultater der har vakt kollegernes interesse. Hendes Majestæt Dronningen kunne indlede programmet af hensyn til fascinationseffekten. Hun er studiekamme-

rat med Renfrew. Hvis programmet blev en succes, kunne det være indledningen til en serie med titlen: De ændrede vores verdensbilleder. Genren sørger for fascination ved at man følger det usædvanlige. Eftertanken skal sikres i form af kritikere og ved at kolleger evaluerer og lægger vægt på forskellige sider af hovedpersonens paradigmatisk indsats.

3. Dokumentaren

Man følger en forskergruppe i deres empiriske arbejde, følger misforståelserne undervejs men også de krav til argumentation som stilles for at nå en effektiv beslutning. Udsendelsestypen lægger sig tæt op ad andre dokumentariske programmer hvor man f.eks. har fulgt dyrlægestuderende. De genkommende personer tjener som identifikationsobjekter og sørger dermed for en vis forståelighed og muligheder for indlevelse. Dokumentargenren bør dog overskrides ved at lade deltagerne kommentere eller diskutere fremstillingen i lyset af senere resultater: Her tog vi fejl og det er interessant at se hvorfor.

4. Et humanistisk problem

Erik Fischer har skrevet en fascinerende artikel om Leonardo da Vinci hvori han hævder at Leonardos venstrehåndethed (som er velkendt) giver sig udslag i at hans billeder for at kunne læses 'rigtigt' skal spejlvendes. Med udgangspunkt i en kritisk diskussion af denne tese kunne der laves en spændende udsendelse som tager alle fjersynets stærke sider i brug:

- * det visuelle som proces: spejlvendingen i slow motion: se selv hvordan dagbogen, notaterne, skitserne 'blev til'
- * muligheden for at springe i tid og rum: dokumentationen af Leonardos billeder (Louvre, Milano) og Fischers analyse af dem (på stedet eller hos ham selv)
- * muligheden for at vise rekonstruktioner af

hvordan venstrehåndethed påvirker maleres og tegneres praksis på og opfattelse af lærredet (i Fischers artikel er ét eksempel at skraveringer forløber forskelligt)

- * muligheden for at afprøve tesen om aflæsning af billederne på et panel af venstre-håndede (og et tilsvarende af højrehåndede) kunsthistorikere og et af almindelige mennesker uden særlige kundskaber i aflæsning

Samtidig er tanken i sig selv så kontroversiel at den vækker til kritisk eftertanke: Skulle samtiden ikke have set at billedet var 'forkert' og have kommenteret det? Jamen, malede Leonardo ikke hvad han så? Og så han så også spejlvendt?

5. Historieformidling på mange måder

Hvis man nu diskuterede en bestemt rekonstruktions detaljer (en arkæologisk rekonstruktion som Arthur Evans' Knossos byder sig til) og belæggene for den, i stedet for blot at vise den (eller diskussionen om den). Eller lige så godt: Hvis man viste hvordan forskellige rekonstruktionsstrategier førte til forskellige opfattelser, altså gav en i egentligste forstand kulturkritisk redegørelse for tidsånd og sandhedskonstruktion til bedste. Var billedet af den dansende og fredselkende paladskultur en regulær utopi? Eller tænk på fremstillingen af kardinal Richelieu i Dumas' geniale roman-serie om de tre musketerer: Richelieu optræder i malerier, i litteraturen (som til en vis grad er filmatiseret), hos historikerne og i den franske befolknings historiebevidsthed. Alt bør med. Skiftene mellem (overvejende tørre) saglige og (overvejende) underholdende indslag kunne befordre både fascination og eftertanke.

6. Ethiske dilemmaer i anvendelsen af humanistisk viden og humanistiske færdigheder

Mange humanister er ansat som formidlere i private virksomheder, som personalechefer, som kommunikationsekspertter og som medierådgivere. I den slags virksomhed er der en række etiske dilemmaer som handler om hvordan ens virke virker: Skal humanisten blot stille sin viden om *hvordan* til rådighed eller indebærer det også et ansvar for *hvad* der formidles. Med udgangspunkt i en række selvfortalte historier med det fælles tema: Her kom jeg i tvivl (om hvor vidt mine grænser var blevet overtrådt), dramatiseres og diskuteres den slags dilemmaer generelt og specifikt i forhold til historierne. Der klippes kvikt mellem den fortællende person, dramatiseringen og diskussionsdeltagerne i studiet som f.eks. har ret til at 'fryse' historien og bede om at få den til at forløbe anderledes (hvorefter dramatiseringen fortsætter som om virkeligheden kunne ændres).

Jeg sender hermed på humanioras vegne en ansøgning til begge de to mastodontmediebureaukratier og beder om at få overladt lørdag aften. Det er det jeg mener med genoplivningen af den borgerlige offentlighed; den må efter min mening have kunstigt åndedræt eller en humanistisk jernlunge indopereret for overhovedet at overleve længe nok til at Kirsten Hustrups smukke utopi om afsætningen af det humanistiske overskud skal blive til – nå ja virkelighed.

Desværre ved jeg allerede hvad svaret bliver: Fra TV2 får vi besked på at møde med en sponsor – de foreslår sikkert Carlsbergfondet. Fra Chr. S. Nissen får vi garanteret overladt hele DR2s torsdagformiddagsflade. Men det var da en begyndelse.

Litteratur

- Danielsen (1994): Eric Danielsen: *Guldets satan*. Introduktion til Balzac og *Den menneskelige komedie*, Vindrose, København.
- Fischer (1997): Erik Fischer: Om at se rigtigt på Leonardo – et par forsøg, Lindegård Hjorth, Dal og Favrhøldt (red.): *Fra Egtvedpigens til Folketinget*. Et festskrift til Hendes Majestæt Dronning Margrethe II ved regeringsjubilæet 1997, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, Munksgaard, København, s. 51-79.
- Gregersen og Køppe (1985): Frans Gregersen og Simo Køppe: *Videnskab og lidenskab*, Tiderne Skifter, København.
- Hastrup (1999): Kirsten Hastrup: *Viljen til viden*. En humanistisk grundbog, Gyldendal, København.
- Hjelmslev 1943 (1993): Louis Hjelmslev: *Omkring Sprogteoriens Grundlæggelse*, genoptryk: *Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague*, vol. XXV, C.A Reitzel, København.
- Kieler (2000): Benedicte Kieler: Dansk i gymnasiet – en situationsrapport, Kristensen (red.): *Studier i Nordisk 1998-1999*, Selskab for Nordisk Filologi, Foredrag og årsberetning, København, s. 129-133.
- Porsmose (2000): Erland Porsmose: Museerne, kulturarven og forskningen, *Forskningsbegrebet til debat*, Statens Humanistiske Forskningsråd, Forskningsstyrelsen, København, s. 56-63.
- Spang-Hanssen (1976) Ebbe Spang-Hanssen: *Kulturblindhed : – et forsvar for de humanistiske studier*, Gad, København.
- Spang-Hanssen (1990): Ebbe Spang-Hansen: Hvad er humanistisk videnskab, og hvorved adskiller den sig fra naturvidenskab? Bak og Dal (red.): *Videnskabens Enhed – ?* Videnskabernes Selskabs symposium i anledning af dets protektor Hendes Majestæt Dronning Margrethe II's halvtredsårsdag 16. april 1990, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, Munksgaard, Copenhagen, s. 115-129.
- Vedel (1911): Valdemar Vedel: *Bag Klostermure. Et Forsøg i Kulturpsykologi*, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, Kjøbenhavn og Kristiania.